

Politika kao sudbina

Ivica Šimić

Martin McDonagh

Ljepotica iz Leenanea (Beauty Queen of Leenane)

Iskon scena, Mala scena Zagreb,

hrvatska praizvedba 17.03.2001.

Redatelj Ivica Šimić

“Selo Leenane nalazi se na samom zapadu Irske, u Connemary, okrug Galway, sakriveno duboko u Killary Harbour, jedinom irskom fjordu, tamo gdje se sreću putovi iz Galwaya, Clifdena i Westporta. To je idealna lokacija za mirne obiteljske praznike (...) U i oko Leenanea sniman je film *The Field* sa Richardom Harrisom i Brendom Fricker. Posjetitelj Leenanea mogu vidjeti lokalitete i zgrade upotrijebljene u filmu.”

Tako jedna turistička agencija reklamira ovo mjesto koje je poprište radnje *Ljepotice iz Leenanea* engleskog pisca irskog podrijetla Martina McDonagha.

Selo Grižane nalazi se u zaleđu Crikvenice, sakriveno duboko u Vinodolsku kotlinu koja se proteže od Bakarskog zaljeva do Novog Vinodolskog. To je idealno mjesto za onog tko želi pobjeći od gradske vreve ili masovnog turizma.

Ovako bih ja reklamirao selo Grižane da se u njemu ikad snimao neki film ili kad bi naši turistički radnici imali imalo smisla za promociju vrijednosti naših ruralnih sredina.

Ljepotica iz Leenanea na neki čudan način povezuje ova dva mjesta. Oba su na uzvisinama s kojih se vidi more, puteljke ograđuju zidovi od kamena, a kad otvoriš prozor vidiš neku od domaćih životinja kako znatiželjno zaviruje u tvoje dvorište. U svakoj kući živi poneka starica sa svojom kćerkom srednjih godina, u loncu se kuha krumpir, a u dvorištu se nađe nešto sitne stoke i kokoši. Muškaraca za ženidbu nema. Svi su u Americi. Amerika je i za Irce i za moje Primorce mitska zemlja spasa. Zemlja gdje je svaki

muškarac još donedavno odlazio na rad ostavljajući po trideset i više godina svoje obitelji i vraćao se svakih nekoliko godina da bi ostavio iza sebe novo dijete. Još u mojem djetinjstvu govorilo se o onima koji nisu odlazili u USA kao o nesposobnim muškarcima. U vrijeme kad sam živio u Seattleu, USA, družio sam se s Ircima i Hrvatima i slušao sjetne pjesme o ljepoti zemlje iz koje su pobjegli u potrazi za životom i o tome kako će se jednog dana sigurno vratiti. Prognanici i izgnanici iz dvije tako različite zemlje, a koji su dijelili tako sličnu sudbinu.

U uvodnoj sceni *Ljepotice iz Leenanea*, Maureen Folan (Niña Erak u našoj izvedbi), četrdesetogodišnja djeвица razgovara s majkom Mag Folan (Nada Subotić) koja neprestano izaziva upućujući žaoke svojoj već dobrano iznerviranoj kćerki. U takvoj mučnoj atmosferi povede se razgovor o jeziku. Maureen kao pravi nacionalist brani uporabu irskog jezika (koji se u Connemari još uvijek govori) dok Mag na pitanja jezika gleda pragmatično:

MAG (*Stanka.*): Samo kako bi ti Irski pomogao da dobiješ posao u Engleskoj? Nikako.

MAUREEN: E, pa nije li to suština cijele stvari?

MAG: Je l' je?

MAUREEN: Da nisu Englezi ukrali naš jezik i našu zemlju i naše još Bog-zna-što-sve-ne, ne bismo morali ići tamo prijeko moliti poslove i milostinju?

MAG: Pa, izgleda da je to suština cijele stvari.

MAUREEN: To je suština cijele stvari.

MAG (*Stanka.*): Osim isto, Amerika.

MAUREEN: Što osim isto, Amerika?

MAG: Kad bi morala ići u Ameriku tražiti milostinju, ne bi ti irski ništa pomogao. Engleski bi!

MAUREEN: Pa nije li to ista suština iste stvari?

MAG: Ne znam je l' je ili nije.

MAUREEN: Odgajati djecu da misle kako su jedino dobra za moljakanje milodara od Engleza i Amera. To je ista-istasta suština.

MAG: Pa valjda.

MAUREEN: Naravno da valjda, jer je istina.

MAG (*Stanka.*): Da ja moram nekamo ići moljakati milodare, radije bih molila u Americi nego u Engleskoj, jer u Americi ionako ima više sunca. (*Stanka.*) Ili to samo tako kažu, da je vrijeme sunčanije, Maureen? Ili je to, misliš, laž?

MAUREEN (*pljeskavim zvukom stavi kašu u zdjelicu i pruži je Mag govoreći dok to radi*): Ti si stara i blesava i ne znaš o čemu govoriš. Sada začepi i jedi tu glupu kašu.

Da ... nije li to najpametniji izbor. Začepiti i jesti dalje tu svoju glupu kašu. Zašutiti i kusati svoje svakodnevno jelo, ne započinjati razgovore na tu bolnu temu koja donosi tragediju.

Pred kraj 19. stoljeća Englezi su donijeli Zakon o slobodnoj trgovini koji je posredno uništio irsku

Martin McDonagh

Ljepotica iz Leenanea

(Beauty Queen of Leenane)

prevela Lara Hölbling Matković

Mag Folan	Nada Subotić
Maureen Folan	Nina Erak- Svrtan
Pato Dooley	Duško Gojić
Ray Dooley	Ronald Žlabur
Redatelj	Ivica Šimić
Scenografkinja	Dinka Jeričević
Kostimografkinja	Danica Dedijer
Oblikovatelj svjetla	Olivije Marečić
Glazbu snimao	Franjo Vlahović
Producentica	Vitomira Lončar
Pomoćnica producentice	Sanja Vladović
Pokret	Desanka Virnat

Zahvaljujemo Draženu Vrdoljaku na pomoći oko izbora glazbe.

poljoprivredu i doveo do potpunog osiromašenja irskog stanovništva. Iseljavanje Iraca poprimilo je razmjere egzodusa koje je zaustavljeno tek prije desetak godina. Irska sudbina lako je usporediva sa situacijom Hrvata i ekonomskom i političkom migracijom hrvatskog stanovništva. Radnja *Ljepotice iz Leenanea* događa se krajem osamdesetih, u vrijeme koje više nego dobro odgovara našoj situaciji danas. Potpuno osiromašenje stanovništva i odlazak u inozemstvo kao jedini izbor, jedina mogućnost.

MAUREEN: Pa, to ti je Iraska. Uvijek netko odlazi.

Za Maureen se ipak pojavljuje mogućnost, Pato Dooley (Duško Gojić), muškarac srednjih godina, neženja, gastarbajter u Londonu:

MAUREEN: Što, ne sviđa ti se tamo?

PATO (*Stanka.*): Novac je. (*Stanka.*) I u utorak

ću ponovno biti tamo.

MAUREEN: Utorak? Ovaj utorak?

PATO: A što možeš?

MAUREEN: Ostati?

PATO (*Stanka.*): Pitam se, kad bi bio neki dobar posao u Leenaneu, bih li ostao u Leenaneu? Mislim, nikada neće biti nekog dobrog posla, ali hipotetski, kažem. Ili čak i neki loš posao. Bilo koji posao. A kad sam tamo preko u Londonu i radim na kiši, manje-više kao stoka, a mladi momci koji psuju nad kartama, pijani i bolesni, i one grozne rupe tamo, sve zapišani madraci i nikakvog posla osim gledanja na sat... kad sam tamo, onda želim biti ovdje, naravno. Tko ne bi? A kad sam ovdje... ne želim biti tamo, naravno da ne. Ali znam da nije niti ovdje to gdje želim biti.

MAUREEN: A zašto, Pato?

PATO: Ne znam točno zašto. (*Stanka.*) Naravno da je lijepo ovdje, to vidi svaka budala. Brda i zelenilo i ljudi govore. Ali kad svi sve znaju o svima... Ne znam. (*Stanka.*) Ne možeš ni kravu lupiti u Leenaneu, a da ti neka svinja to ne zamjera dvadeset godina.

MAUREEN: To je zbilja točno.

PATO: Tako je. U Engleskoj ih nije briga jesi li

živ ili mrtav, i to je čudno, ali to nije baš sasvim loša stvar. Tja, neki put je... ma, ne znam.

I Maureen ima svoje gastarbajtersko iskustvo.

MAUREEN: Preko u Leedsu sam bila, čistila urede. Zahode. Čitava grupa nas, samo su svi ostali bili Englezi. "Jebem ti mater irsku primitivnu ... Imaš facu k'o svinjski šupak, je'ote." To je bilo prvi put da sam bila izvan Connemare. "Vrati se u tu tvoju vukojebinu ili otkud si već isplazila." Pola psovki nisam niti razumjela. Morala sam moliti neku crnu ženu da mi objasni. Iz Trinidada je bila. I nju su probale, ali ona se samo smijala. Ovako veliko lice je imala, s tim velikim smiješkom. I pokazivala mi je fotke Trinidada, a ja sam rekla "Za kog ste vruga otišli od tamo? Da dođete ovamo, čistiti govna?" A ja sam joj pokazala kalendar sa slikom Connemare gore i ona meni natrag kaže, "Za kog si vruga ti otišla od tamo? Da dođeš ovamo..." (*Stanka.*) Ali onda se odselila u London, muž joj je umirao. I nakon toga sam im ostala samo ja za zajebanciju.

I Ray Dooley, Patov brat razmišlja o odlasku.

RAY (*Stanka.*): Razmišljam da odem u London. Je. Pa, razmišljam o tome. Raditi, 'nate. Ili u Manchester. Imaju više droga u Manchesteru. Bar tako kažu.

Pato Dooley želi s Maureen otići u Boston i to je jedina mogućnost za nju. Odlazak kao jedina mogućnost za spas. Mag Folan pali pismo u kojem je Patov poziv za odlazak i taj čin dovodi do tragedije. A to tragično nije u ubojstvu Mag Folan...ta je smrt katarzična... Tragično nije niti u ne realiziranoj ljubavnoj vezi Maureen i Patoa, niti je tragična činjenica da je Maureen i dalje djevica. Tragičnost lica Maureen Folan je u ostanku u Leenaneu, u onom istom stolcu za ljuljanje u kojoj je njezina majka provela cijeli život. U nepostojećim alternative. U drami se isprepliću mnogi motivi od kojih je dominantan i najprezentniji motiv odnosa između majke i kćerke, ali lica u njoj zapravo su žrtve politike i društvenih prilika a ne međusobnih odnosa i to čini ovu priču političkom, socijalnom a ne ljubavnom dramom kakva se čini na prvi pogled.

Kada smo započeli rad na predstavi, Nina Erak me je upitala zbog čega u Maloj sceni postavljamo

Nada Subotić i Nina Erak-Svrtan

Snimila: Irena Sinković

Nada Subotić i Duško Gojić
Snimila: Irena Sinković

tako "mračan" komad. Odgovorio sam joj da mislim kako upravo tekst kao što je *Ljepotica iz Leenanea* može djelovati oslobađajuće na publiku, kako tragičnost njezinog lica može publici donijeti oslobođenje od osjećanja vlastite tragičnosti i vlastitog neimanja alternative. Osjećanje tragičnosti i katarzično djelovanje tragedije, tako rijetko u našim kazalištima, mislim da se vratilo ovim tekstom u hrvatska kazališta.

Svijest o ovakvoj snazi teksta uvjetovala je i režijski pristup i igru glumaca naše predstave. Naš je zadatak bio - ispričati priču i pustiti priču da plete svoju mrežu značenja i različitih konteksta kod svakog gledaoca posebno, s uvjerenjem da je sama priča toliko bliska našem svakodnevnom iskustvu da bi bilo pogrešno i nepotrebno pre-

voditi Leenane u Grižane, a okrug Galway u Vinodol. Duboko sam uvjeren u to da svaki dobar komad mora moći korespondirati s gledateljima na razini osobnog i da je upravo *Ljepotica iz Leenanea* bolno dobar primjer takvog teksta. Pa nije čudo da je Martin McDonagh doživio svjetsku slavu bukvalno preko noći i da se njegovi komadi igraju u svim zemljama i na svim jezicima svijeta. Činjenica da su u jednom trenutku u Londonu igrala četiri različita McDonaghova teksta (što je uspjelo još samo Shakespeareu) pokazuje o kakvom je autoru riječ. *Ljepotica iz Leenanea*, kao uostalom i svi tekstovi Martina McDonagha tipičan su primjer suvremenog dramskog pisma i postavljaju ovog tridesetogodišnjaka u sam vrh svjetskog dramatičarskog novog vala. Na razini dramaturgije, njegovi tekstovi nemaju pogrešku... sve puške na zidu na kraju komada pucaju rafalnom paljbom... njegov je jezik britak i direktan... njegove su psovke opravdane i bolno iskrene... njegova lica kao da su isklesana iz mramora - teška i bremenita...

Martin McDonagh našao je u irskoj, ne tako davnoj, prošlosti inspiraciju za svoje priče koje kao da su pisane za našu, hrvatsku situaciju. Njegova su lica nemoćni i jadni ljudi uhvaćeni u mrežu politike i društvene uvjetovanosti koja generira zlo i izopačenost. Dok se ne pojavi hrvatski pisac koji će s toliko svijesti i sposobnosti pisati o nekim Grižanima i o osjećanju ljudi u vremenu koje nam je dano, Martin McDonagh i njegovi tekstovi ostat će trajno na repertoaru kazališta Mala scena. Ako ni zbog koga, onda zbog mlade publike koja u McDonaghovim rečenicama pronalazi izričaj svojih vlastitih misli i osjećanja. Ray Dooley (kojeg briljantno igra Ronald Žlabur u našoj predstavi), pripadnik mlade, izgubljene generacije koja vrijeme provodi buljeći u televizor i razmišljajući o odlasku iz zemlje kaže ...

RAY: Pa samo morate pogledati kroz prozor da vidite Hrvatsku (pardon, Irsku I. Š.). I uskoro bi vam dosadilo. (Stanka.) Meni bi bar bilo dosadno. Bilo bi mi dosadno bez prestanka.